

IMPORTANȚA CORPUSULUI ÎN RECONSTRUCȚIA PARADIGMEI TERMENULUI *SISTEM DE OPERARE*

ALEXANDRU DAN ANGHELINA

*Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan – Alexandru Rosetti”
al Academiei Române*

1. Utilizarea computerului, a smartphone-urilor și a tabletelor de o gamă variată de vorbitori, în general nespecialiști, presupune asimilarea la nivelul discursului cu un grad mediu de specializare, și chiar la nivelul limbii comune, a unor termeni strict științifici. Printre aceștia se numără și SOFTWARE (cu varianta SOFT), SISTEM DE OPERARE și anumite hiponime (termeni relativ recenți). Dacă SOFTWARE și SISTEM DE OPERARE sunt termeni înregistrați în majoritatea dicționarelor specializate și generale, termeni ca ANDROID, IOS sau WINDOWS PHONE, deși frecvent utilizați în presa actuală, nu sunt (încă) înregistrați în dicționare, specializate sau nu.

Având în vedere cele de mai sus, articolul își propune prezentarea paradigmei termenului SISTEM DE OPERARE, corelând informațiile din dicționarele specializate cu cele prezente în presa actuală.

Metodologia constă în combinarea analizei paradigmatică, necesară pentru stabilirea nucleului dur al sensului specializat, cu analiza sintagmatică ce are în vedere utilizările reale, utilă în analiza modalităților de folosire a termenilor de diverși emițători, metodologie utilizată de Bidu-Vrânceanu (2007, 2010, 2012) în analiza diverselor limbaje de specialitate. Aceste două metode de analiză a terminologiilor se corelează cu cele două perspective din cadrul terminologiei descriptiv lingvistice (Bidu-Vrânceanu 2012: 26–32): terminologia lexicală – utilă în identificarea sensului specializat al termenilor și gruparea acestora în clase paradigmatică bine determinate – și terminologia textuală – centrată pe analiza uzajelor contextuale. Analiza textelor și a contextelor din presa actuală în care se actualizează termenii specifici domeniului IT poate duce la identificarea de noi termeni, absenți din dicționarele specializate ale domeniului. De asemenea, pe baza informațiilor din texte se pot (re)construi definiția și paradigma anumitor termeni, printre care se află și SISTEM DE OPERARE.

Corpusul este alcătuit din edițiile electronice ale mai multor cotidiane (zf.ro, libertatea.ro, gandul.info etc.), bloguri (forum.mobilissimo.ro) și site-uri (gadgetrends.ro), reprezentând texte, în general nespecializate. Sursele au fost selectate astfel încât să existe o oarecare diversitate în ceea ce privește profilul acestora (zf.ro având profil economic, iar libertatea.ro fiind un tabloid, spre exemplu). În acest mod se poate observa uzajul real al anumitor termeni dincolo de granițele comunicării strict specializate. În condițiile în care tehnologia evoluează în ritm accelerat, iar noile produse din domeniu sunt din ce în ce mai accesibile publicului larg, în textele de largă circulație se pot identifica potențiali candidați la statutul de termen, ceea ce presupune și includerea acestora, la un anumit moment, în dicționarele specializate. Având în vedere că distincția termen–cuvânt nu este clară, situația

de comunicare joacă un rol important. O unitate lexicală nu are nici statut de cuvânt, nici de termen, ci își activează sau nu valorile specializate în funcție de contextul în care se actualizează (Adelstein, Cabré 2002: 5). Astfel, cercetarea corpusurilor are un rol important în identificarea și descrierea termenilor (Sager 1990: 154).

De asemenea, pentru a putea descrie sensurile anumitor termeni, pentru ca rezultatele analizei paradigmatică să fie cât mai pertinente, am utilizat o serie de dicționare, din nou, cu grade diferite de specializare: Dicționar explicativ pentru științele exacte. Tehnologia informației (DEXSE) – dicționarul specializat de referință, Dicționar IT (DIT) – dicționar specializat, Dicționar explicativ ilustrat al limbii române (DEXI), Dicționarul explicativ al limbii române (DEX), Marele dicționar de neologisme (MDN), Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română (DCSR) și Dicționar enciclopedic (DE).

2. SISTEM DE OPERARE este unul dintre termenii specifici terminologiei IT înregistrat în majoritatea dicționarilor, indiferent de specializare (DEXSE, DIT, DCSR, DEXI, MDN și DE). Singura lucrare lexicografică cercetată ce nu înregistrează termenul este DEX.

2.1. Dicționarele specializate înregistrează termenul **SISTEM DE OPERARE** cu următoarele sensuri:

- (1) **sistem de operare** / *operating system* / *systeme d'exploitation* / *Software care controlează execuția programelor și poate să execute funcțiuni ca: alocarea și planificarea resurselor, controlul intrărilor, al ieșirilor și gestiunea datelor. Notă: Deși sistemele de operare sunt predominant realizate ca software, sunt posibile implementări parțiale sau totale ca hardware. Exemple: PC, MS-DOS, UNIX, Windows etc.* (DEXSE)
- (2) **Operating system** *Sistem de operare – Programul principal instalat pe un calculator, care îi coordonează în întregime toate funcțiile și resursele, asigurând și utilizatorilor un control integral. Sistemul de operare (SO) gestionează toate celelalte programe stocate pe computer, precum și dispozitivele sau perifericele conectate la acesta. Microsoft Windows, Macintosh System, MS-DOS, Linux, sau OS/2 sunt sisteme de operare ce pot fi instalate pe diverse tipuri de calculatoare* (DIT).

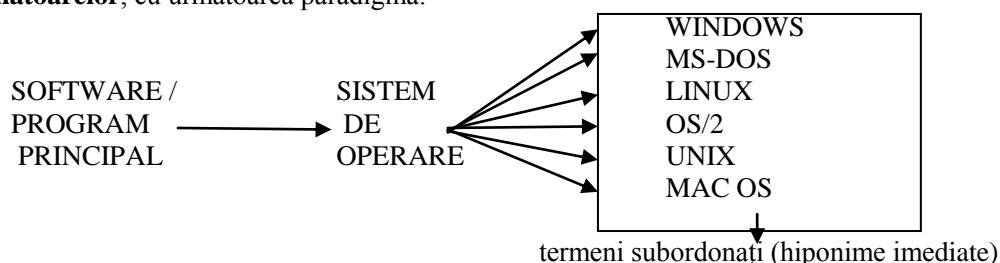
Astfel, DIT definește termenul **SISTEM DE OPERARE** ca **PROGRAM** (principal) cu sensul *instalat pe un calculator* [...], iar DEXSE definește termenul ca **SOFTWARE** cu sensul *care controlează execuția programelor* [...]. În afară de diferența clară de selecție a genului proxim, în DIT de poate observa o componentă semantică suplimentară [+CALCULATOR], absentă din DEXSE.

2.2. Dicționarele generale, adresate unui public larg, definesc termenul **SISTEM DE OPERARE** în felul următor:

- (3) (*inform.*) **Sistem de o.** = *program sau colecție de programe care asigură funcționarea de bază a calculatorului precum și intermedierea dintre utilizator și calculator. Inițiază și derulează legăturile logice dintre componentele fizice (hardware) și informaționale (software) a ceea ce, în limbaj curent, utilizatorii numesc calculator. Exemple de sisteme de o.: Microsoft Windows 2000, UNIX, Linux, MS-DOS, MAC OS.* (DE)

- (4) *(inform.) sistem de operare = colecție de programe care permit unui calculator facilități de programare. (MDN)*
- (5) *(inform.) Nucleul de bază al unui calculator peste care sau în jurul căruia rulează celelalte aplicații sau programe software, asigurând calculatorului posibilități de programare (DEXI).*

Aceeași componentă semnificativă prezentă în DIT, [+CALCULATOR], se regăsește și în definițiile din dicționarele accesibile / destinate publicului larg (DEXI, MDN, DE). Pe baza acestor definiții (din DE, MDN, DEXI și DIT), SISTEM DE OPERARE poate fi definit ca tip de SOFTWARE / PROGRAM PRINCIPAL / NUCLEU DE BAZĂ etc. **specific calculatoarelor**, cu următoarea paradigmă:

3. În textele de largă circulație, SISTEM DE OPERARE este frecvent utilizat în contexte unde apar și alți termeni specifici domeniului IT, elemente subordonate semantic acestuia (hiponime), neînregistrate în lucrările lexicografice și terminografice studiate. Astfel, în presa ultimilor ani, se poate observa utilizarea frecventă a termenilor ANDROID, IOS și WINDOWS PHONE.

- (6) *Noul sistem de operare iOS 7 arată cu totul diferit față de vechile versiuni, are un design nou, unde toate icoanele au un aspect diferit și observăm o multitudine de elemente semitransparente. (www.libertatea.ro, 11.11.2013)*
- (7) *Compania a anunțat astăzi un nou sistem de operare, OS X <<Mavericks>>, o nouă linie MacBook Air, un nou Mac Pro, serviciul de creare și editare de documente online iWork for iCloud, noul sistem de operare mobil iOS 7 și serviciul iTunes Radio. (www.gandul.info, 10.06.2013)*
- (8) *Compania de căi ferate din Elveția (SBB) acuză Apple că a copiat imaginea ceasurilor din gările elvețiene în sistemul de operare iOS 6 folosit de iPhone și iPad, potrivit New York Times. (www.gandul.info, 21.09.2012)*
- (9) *Serviciul de mesagerie video al aplicației Skype este disponibil, începând de ieri, pe desktop și terminale mobile, fiind compatibil cu toate sistemele de operare, dar nu și cu Windows Phone. (www.libertatea.ro, 19.06.2013)*
- (10) *Nokia a prezentat miercuri primul său smartphone care utilizează sistemul de operare Windows Phone, după ce la începutul acestui an a decis să renunțe la propria sa platformă Symbian în favoarea sistemului de operare conceput de Microsoft, transmit AP și Market Watch. (www.capital.ro, 26.10.2011)*
- (11) *Faptul că Instagram va primi suport oficial pentru Windows Phone este un mare câștig pentru sistemul de operare, aplicația de fotografii fiind una dintre cele mai cerute de utilizatorii de telefoane cu Windows. (www.zf.ro, 27.10.2013)*

- (12) *Android 2.0 Eclair, mult așteptatul update al sistemului de operare pentru telefoanele mobile create de Google își dezvăluie câteva dintre noile caracteristici ce vin să corecteze și să îmbunătățească versiunea precedentă, 1.6.* (www.ziare.com, 28.09.2009)
- (13) *Sud-coreenii de la Samsung au lansat în țara noastră camera foto Galaxy care vine cu sistem de operare Android 4.1 Jelly Bean, conectivitate Wi-Fi și comenzi vocale.* (www.capital.ro, 26.11.2012)
- (14) *Așa a ajuns Samsung să «jure» că aveți nevoie de un frigider cu... Android.* (www.ziare.com, 11.11.2012)
- (15) *Nexus 5, un Android la fel de puternic ca iPhone 5S?* (www.business24.ro, 28.09.2013)
- (16) *Când cumpărați un telefon - un iPhone sau un Android, să spunem, plătiți 200 de dolari.* (www.zf.ro, 07.04.2013)
- (17) *Dar oamenii zic «un android», și se refera la telefon.* (www.forum.mobilissimo.ro, 19.05.2013)
- (18) *Salvamont și Vodafone România au lansat o aplicație pentru utilizatorii de telefoane Android care își propune eficientizarea intervențiilor salvatorilor montani.* (www.ziardecluj.ro, 24.01.2013)
- (19) *Producătorii de calculatoare au început deja să testeze Android, software-ul făcut de Google și care se folosea, până acum, pe telefoanele mobile, pentru netbookuri (laptopuri mai ieftine și mai slabe), scrie The Wall Street Journal.* (www.ziare.com, 2.04.2009)
- (20) *Facebook, YouTube, mail, chat, browsing. Cât de safe este softul tău Android?* (www.gadgetrends.ro, 24.10.2013).

ANDROID, IOS și WINDOWS PHONE respectă, în opinia noastră, o serie de criterii (Cabré 2003: 183–184) care motivează tratarea acestora drept elemente specifice terminologiei IT: din punct de vedere cognitiv, ocupă un loc bine stabilit în cadrul ierarhiei conceptuale a domeniului și au sens stabil, din punct de vedere lingvistic, sunt unități lexicale, iar din punct de vedere comunicativ, apar în distribuție complementară cu alte elemente ale discursului specializat și sunt denotative.

În exemplele de mai sus, termenul este atestat în contexte care nu sunt caracterizate de componenta semantică [+CALCULATOR], ci de componente de tipul [+TELEFON MOBIL / SMARTPHONE] (7)-(12) / [+CAMERĂ FOTO] (13) / [+FRIGIDER / OBIECT ELECROCASNIC] (14). Toate aceste componente semantice mai noi sunt absente din definițiile prezentate mai sus. Împreună cu componenta [+CALCULATOR], componentele [+TELEFON MOBIL / SMARTPHONE] / [CAMERĂ FOTO] pot fi reformulate și condensate sub forma [+APARAT COMPUTERIZAT], acoperind astfel toate contextele în care se actualizează SISTEM DE OPERARE.

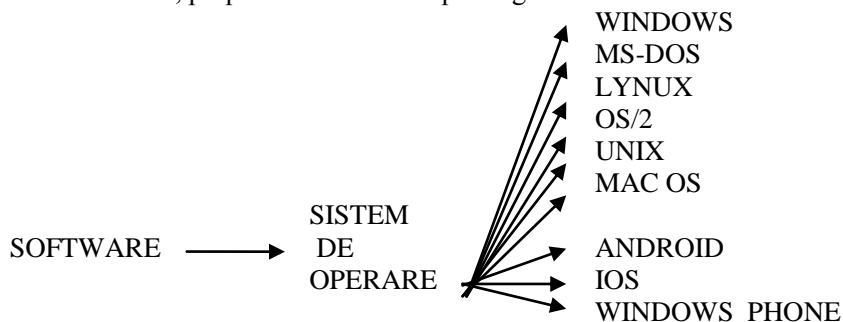
Un exemplu de definiție nonrestrictivă, asemănătoare cu cea din DEXSE, este definiția din DCSR (*produs de tip software care reprezintă o parte a unui sistem, echipament sau aparat computerizat și care se ocupă de gestionarea și coordonarea activităților acestuia*), definiție care nu limitează utilizarea termenului doar în contexte marcate de componenta [+CALCULATOR], aparat computerizat putând fi interpretat și ca [+TELEFON MOBIL / SMARTPHONE] / [+CAMERĂ FOTO] / [+FRIGIDER / OBIECT ELECROCASNIC].

În (15)-(18) se poate observa tendința actuală de utilizare metonimică a termenului ANDROID pentru a desemna telefoanele mobile, tendință care se pare că este sesizată și de vorbitori (v. 17). Este posibil ca ANDROID să urmeze un traseu semantic asemănător cu

XEROX sau ADIDAS care din nume proprii au ajuns să desemneze o copie a unei pagini, poze etc. sau obiecte de încălțăminte în sens larg.

O situație de deviere semantică se poate observa în (19) și (20), unde ANDROID apare în vecinătatea lui SOFTWARE (un hiperonim mai îndepărtat) și nu a lui SISTEM DE OPERARE. Efectul pe care un asemenea context îl are la nivel paradigmatic este plasarea pe aceeași treaptă ierarhică a lui SOFTWARE și SISTEM DE OPERARE. Aceste două exemple evidențiază procesul de neutralizare contextuală (Bidu-Vrănceanu, Forăscu 2005: 117) a diferenței specifice din definiția lui SISTEM DE OPERARE „program principal”, care face ca termenii să fie sinonimi, în condițiile în care termenii se află într-o relație de tipul hiperonim (SOFTWARE) – hiponim (SISTEM DE OPERARE).

Corelând informațiile din dicționarele specializate ale domeniului cu cele din textele cu specializare scăzută, propunem următoarea paradigmă a termenului SISTEM DE OPERARE:

4. SISTEM DE OPERARE dispune de un număr mai mare de elemente subordonate decât cele indicate în definițiile specializate, hiponime cu circulație reală, frecvente în româna actuală.

Definițiile din dicționarele accesibile publicului larg ar trebui modificate în edițiile următoare, astfel încât informațiile să fie în concordanță cu realitatea din domeniul IT. Trebuie avut în vedere faptul că dicționarele generale au un rol important în procesul de învățare lexicală, iar în acest moment majoritatea dicționarelor accesibile și cunoscute publicului larg dispun de o definiție care, cel puțin în cazul lui SISTEM DE OPERARE, nu furnizează datele necesare identificării complete a sensului din domeniul IT. Aceasta se poate realiza prin înlocuirea componentei [+CALCULATOR] cu [+APARAT COMPUTERIZAT], după modelul din DCSR.

SURSE

- Coteanu, Ion, Luiza Seche, Mircea Seche, 2012, *Dicționarul explicativ al limbii române*, ed. a II-a, rev., București, Univers Enciclopedic Gold.
- Dănilă, Elena, Andrei Dănilă, 2011, *Dicționar ilustrat de cuvinte și sensuri recente în limba română*, București, Litera Internațional.
- Dima, Eugenia (coord.), 2007, *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române*, Chișinău, Arc Gunivas.
- Dinu, Cristian, 2006, *Dicționar IT*, București, Cartea de buzunar.
- Drăgan, Gleb (coord.), 2000, *Dicționar explicativ pentru științele exacte, ELTH4*, București, Editura Agir.
- Marcu, Florin, 2000, *Marele dicționar de neologisme*, București, Editura Saeculum I. O.
- Popa, Marcel (coord.), 1993-2009, *Dicționar enciclopedic*, Ed. a III-a, București, Editura Enciclopedică.
- www.business24.ro/google/produse/nexus-5-un-android-la-fel-de-puternic-ca-iphone-5s-1535850

www.capital.ro/camera-foto-galaxy-cu-sistem-de-operare-android-disponibila-la-noi-174690.html
www.capital.ro/nokia-a-prezentat-primul-telefon-cu-windows-phone-155331.html
www.forum.mobilissimo.ro/index.php?/topic/817-ne-cumparam-android-pentru-ca/page-2
www.gadgetrends.ro/2013/10/24/facebook-youtube-mail-chat-browsing-cat-de-safecrezi-ca-este-softul-tau-android-impotriva-unui-malware/
www.gandul.info/it-c/ios-7-cum-arata-noul-sistem-de-operare-pentru-iphone-gandul-a-transmis-live-text-de-la-conferinta-dezvoltatorilor-apple-video-10952415
www.gandul.info/magazin/elementul-copiat-de-apple-din-garile-elvetiene-si-introdus-in-sistemul-de-operare-ios-6-10107512
www.libertatea.ro/detalii/articol/iphone-5s-noutati-471066.html
www.libertatea.ro/detalii/articol/skype-mesage-video-inregistrari-serviciu-aplicatie-452184.html
www.zf.ro/business-hi-tech/instagram-va-fi-disponibil-oficial-pentru-windows-phone-11548884
www.zf.ro/business-hi-tech/operatorul-care-a-pus-capat-marii-pacaleli-a-subventiilor-la-achizitia-de-telefoane-mobile-si-a-renuntat-sa-mai-oblige-clientii-sa-incheie-contracte-pe-un-an-sau-doi-11811270
www.ziardecluj.ro/%E2%80%9Cfir-rosu%E2%80%9D-android-intre-salvamontisti-si-accidentati
www.ziare.com/articole/frigider+samsung+android
www.ziare.com/google/stiri-google/google-arata-in-premiera-ce-stie-sa-faca-android-2-0-video-934207
www.ziare.com/google/stiri-google/producatorii-de-pc-uri-ar-putea-schimba-windows-cu-android-704026

BIBLIOGRAFIE

- Adelstein, Andreina, Maria Teresa Cabré, 2002, „The specificity of units with specialized meaning: polysemy as explanatory factor”, *DELTA* [online], 18, p. 1–25.
- Bidu-Vrăncănu, Angela (coord.), 2010, *Terminologie și terminologii*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrăncănu, Angela (coord.), 2012, *Terminologie și terminologii II*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrăncănu, Angela, 2007, *Lexicul specializat în mișcare. De la dicționare la texte*, București, Editura Universității din București.
- Bidu-Vrăncănu, Angela, Narcisa Forăscu, 2005, *Limba română contemporană. Lexicul*, București, Editura Humanitas Educațional.
- Cabré, Maria Teresa, 2003, „Theories of terminology. Their description, prescription and explanation”, *Terminology*, 9, 2, p. 163–199.
- Sager, Juan C., 1990, *A Practical Course in Terminology Processing*, Amsterdam / Philadelphia, John Benjamins Publishing Company.

THE IMPORTANCE OF THE CORPUS IN THE RECONSTRUCTION OF THE PARADIGM OF *SISTEM DE OPERARE* [= OPERATING SYSTEM]

(Abstract)

The use of computers, smartphones and tablets by a large number of laypeople leads to the assimilation of some strictly specialized terms in every day communication. Some of the terms are registered by specialized dictionaries and some are not, although they are frequently used in mass media and other texts such as blogs. The aim of the paper is to identify the terms that belong to the paradigm of the term *SISTEM DE OPERARE* [= Operating System], and show that unspecialized text are useful in identifying new terms that at some point should be included in terminological dictionaries.